

Δρ. Φιλ. ΜΑΡΙΑ – ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Γ. ΓΙΑΤΡΑΚΟΥ

**Η ΑΤΙΜΗΤΗ ΜΑΝΑ
ΣΤΗ ΡΟΗ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ**

ΑΘΗΝΑ 2014

Εξώφυλλο: Γ. Ιακωβίδη, «Παιδική Συναυλία» (1900-1903)

Λάδι σε μουσαμά: Λεπτομέρεια

Εθνική Πινακοθήκη

**Αφιερώνεται
στην ιερή μνήμη της καλής μου
μητέρας, Κυριακής
και
στις μητέρες όλου του κόσμου**

Η ΑΤΙΜΗΤΗ ΜΑΝΑ ΣΤΗ ΡΟΗ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Υπό Δρ. Φιλ. Μαρίας Ελευθερίας Γ. Γιατράκου

Ωραιότερη απεικόνιση από αυτήν της Παναγίας μας, της Πλατυτέρας των ουρανών, που κρατάει στην αγκαλιά της τον Θεόν μας, πιο τρυφερή, πιο στοργική ίσως δεν θα μπορούσε να υπάρξει για τις μάνες όλου του κόσμου και για τα παιδιά τους. Θα παιανίσει με το ποιητικό του δοξάρι γι' αυτήν, ο Χριστιανός ποιητής, Γ. Βερίτης «Μάνα, που πήρες απ' όλα τα πλάσματα ανώτερο θρόνο, άφθαρτη μένει κι' ανέγγιχτη η δόξα σου μέσα στο χρόνο. Μεσ' την αγκάλη σου, ω θαύμα! Κρατάς το Θεό μας Μητέρα, κι είσαι απ' τη γη κι απ' τους κόσμους των άστρων εσύ Πλατυτέρα!

Όλοι κι όλες θυμόμαστε από τα ελπιδόμεστα μαθητικά μας χρόνια την ημέρα της Υπαπαντής του Κυρίου μας. Τότε γιορτάζαμε τη γιορτή της μάνας με ειδικές εκδηλώσεις στα σχολεία μας.

Η Παναγία Μητέρα φέρει το νήπιο Ιησού στο ναό, ακολουθώντας την τάξη του Νόμου και τον υποδέχεται ο πρεσβύτες Συμεών¹. Από τότε σιχούν στα βήματά της οι χριστιανές μάνες όλου του κόσμου και οδηγούν τα αγαπημένα βρέφη τους στην εκκλησία, όταν συμπληρώσουν σαράντα ημέρες για να πάρουν την πρώτη ευλογία και χάρη του Θεού².

2014 χρόνια από τότε εκατομμύρια μάνες σαράντα ημέρες μετά τη γέννηση του παιδιού τους πατούν στα σημάδια που άφησαν τα βήματα της Παναγίας και κάνουν την ίδια μ' Εκείνη διαδρομή. Ασφαλίζουν έτσι το παιδί τους στο θείο λιμάνι της Εκκλησίας. Το οδηγούν στο σχολείο για να κατακτήσει με την καθαρή και ανόθευτη γνώση εκτός από το ζην και το ευ ζην. Τον δρόμο τον χάραξε η Παναγία μας. Έγινε η γέφυρα που ένωσε τον άνθρωπο με τον Θεόν. Κι η κάθε μάνα είναι η γέφυρα που από αυτήν θα περάσει το παιδί της στο χώρο του Θεού³.

---

¹ Βλ. Περιοδικόν «Προς των Νίκην», Φεβρουάριος 2007, σ. 38,40

² ο.π.

³ Βλ. Ναυσικά Ιεσσαί – Κασιμάτη, Μάνα ο μοχλός του κόσμου, Αθήνα, χ.χ., εκδόσεις «ΤΗΝΟΣ», σ. 12.

Η χριστιανική υμνολογία προτρέπει όλες τις μητέρες να ακολουθήσουν τη Μητέρα του Θεού, την Παναγία, που έγινε πρόξενος της χαράς στον κόσμο. Κι ο ποιητής μελωδεί: «Μάνες του ανθρώπου μακαρισμένα πλάσματα ιερά. Όλη τη θλίψη κρύβετε του κόσμου κι όλου του κόσμου είσατε η χαρά...»⁴.

Οι μάνες όλου του κόσμου σηκώνουν στους ώμους τους το βάρος της ιερής ευθύνης να μεγαλώσουν σωστά τα παιδιά που τους χάρισε ο Θεός και υποβάλλονται σε ασύλληπτους κόπους και θυσίες. Και αποθέτουν τον πόνο, τη θλίψη τους και την ελπίδα τους για τα παιδιά τους στη Μεγάλη Μάνα, την Παναγία.

Αν μας ζητούσαν να απεικονίσουμε συμβολικά τη μάνα, ο καταλληλότερος συμβολισμός θα ήταν μια καρδιά πάλλουσα για το παιδί της, κάποτε και ματωμένη. Γιατί αλλοίμονο, τη μέρα που γιορτάζουμε τη μάνα πολλές μάνες δεν γιορτάζουν. Όχι γιατί τους λείπουν τα γλυκά και τα λουλούδια αλλά γιατί τα ζωντανά λουλούδια, τα σπλάχνα τους έχουν μαραθεί από τη λαίλαπα του κακού και άλλα έχουν ξεραθεί. Αλλά ας μη μένουν θλιμμένες και απαρηγόρητες. Κανένα κεριά αναμμένο για την υγεία, τον φωτισμό και τη σωτηρία των παιδιών τους δεν πάει χαμένο⁵.

Η κάθε μητέρα του κόσμου που ταυτίζεται με τη στοργή, ιδιαίτερως η Ελληνίδα μητέρα, γαλουχημένη η ίδια με τις αξίες που συνιστούν την ελληνικότητα από αρχαιοτάτων χρόνων, ιδιότητα που χαρακτηρίζει τον οικουμενικό άνθρωπο, με άλλα λόγια τον Έλληνα, διαθέτει συνείδηση της ιστορίας του έθνους της και έχει πλήρη επίγνωση της αποστολής της⁶.

Θα άξιζε να κάνουμε μία ιστορική αναγωγή για τη μητέρα από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα. Ιδιαίτερως οι ελληνίδες μητέρες μάχονται να εμψυχήσουν στις ψυχές των παιδιών τους ιδανικά ακόμη και κατά τους προχριστιανικούς χρόνους.

Οι γυναίκες της Σπάρτης φημίζονται για το ηρωικό και πατριδολατρικό τους φρόνημα. Αποχαιρετώντας η κάθε Σπαρτιάτισσα τον γιο της που έφευγε

---

⁴ Βλ. Περιοδικόν «Προς την Νίκην», ο.π.

⁵ Βλ. Ναυσικά – Ιεσσαί – Κασσιμάτη, ο.π., σ.16.

⁶ Βλ. σχετικά Βικιπαίδεια Διον. Σολωμού, Η Ελληνίδα μητέρα

για τον πόλεμο του έδινε την ευχή: «Ή ταν ή επί τας», «Ή με αυτήν την ασπίδα νικητής ή πάνω σ' αυτήν την ασπίδα νεκρός»⁷.

Χαρακτηριστικό είναι και το παράδειγμα της Θεανώς, συζύγου του Σπαρτιάτη, Κλεόμβροτου, αδελφού του ένδοξου βασιλιά Λεωνίδα Α΄, ήρωα των Θερμοπυλών, και μητέρα του εξίσου ένδοξου στρατηγού Πausανία, νικητή της μάχης των Πλαταιών. Ο Πausανίας στρατηγός και ναύαρχος, (5^{ος} αι. π.Χ.) απέκτησε μεγάλη φήμη και δόξα ζηλευτή μετά την περηφανή νίκη του στις Πλαταιές και την κατατρόπωση του Μαρδόνιου. Αλλά αυτή η νίκη του μεγάλωσε τις φιλοδοξίες του. Έπεισε τους Σπαρτιάτες να του αναθέσουν την αρχηγία του στόλου στην εκστρατεία που θα έκαναν για την ανάκτηση των νησιών του Αιγαίου, των Στενών του Ελλησπόντου, της Σηστού και του Βυζαντίου από τους Πέρσες⁸.

Καταλαμβάνοντας όμως τις πόλεις της Θράκης εντυπωσιάσθηκε από τα αμύθητα πλούτη των βαρβάρων αρχηγών και την πολυτελή ζωή τους. Έτσι ο πρώην λιτοδίαιτος Σπαρτιάτης, που είχε ανατραφεί στην σκληρή και γεμάτη στερήσεις ζωή του στρατοπέδου άρχισε να ντύνεται πλούσια και να ζει με πολυτέλεια⁹.

Γι' αυτούς τους λόγους, ανετέθη η αρχηγία του στόλου στον Αριστείδη και τον Κίμωνα και ο Πausανίας κατηγορήθηκε ότι πρόδωσε τις αρχές της Σπάρτης προσπαθώντας να συνεννοηθεί με τους Πέρσες, για να παραδώσει την Ελλάδα και να τον αναγνωρίσουν σατράπη τους. Τον εξανάγκασαν να επιστρέψει στη Σπάρτη και να δικασθεί προσπαθώντας να υποστηρίξει ότι οι συνεννοήσεις του με τον Ξέρξη ήταν απλώς στρατιωτικοί ελιγμοί. Όμως οι κατηγοροί του παρουσίασαν ενοχοποιητικό γράμμα, που είχε στείλει στον Πέρση στρατηγό Αρτάβαζο.

Καταδικασμένος σε θάνατο ο άλλοτε νικητής των Πλαταιών, κατέληξε ικέτης στο ιερό της Χαλκιοίκου Αθηνάς. Μη μπορώντας οι συμπατριώτες του να τον συλλάβουν, έχτισαν την έξοδο του ναού, άνοιξαν τη στέγη και τον άφησαν να πεθάνει το 468 π.χ., απ' το κρύο και την πείνα. Η μητέρα του Θεανώ έφθασε πρώτη στο ναό και πρώτη έχτισε μια πέτρα στην είσοδο, μη

---

⁷ Βλ. Βικιπαίδεια, Μητέρα, Μάνα, Μητρότητα, σελ. 1

⁸ Live Pasdia. gr, Πausανίας

⁹ Ίδιο, ό.π.

θέλοντας να έχει γιο προδότη, πήρε πρώτη μέρος στην τιμωρία του¹⁰. Για τη Θεανώ ίσχυσε η αρχαία ρήση: «Φιλώ τέκνα, αλλά εμήν πατρίδα μάλλον φιλώ» (Αγαπώ τα παιδιά μου, αλλά περισσότερο από αυτά αγαπώ την πατρίδα μου)¹¹.

Άλλο παράδειγμα από τον αρχαίο ρωμαϊκό κόσμο είναι εκείνο των αδελφών Γράκχων. Πρόκειται για τους διάσημους πολιτικούς της Ρώμης που η φήμη τους επισκίασε τη φήμη όλων των πολιτικών της πατρίδας τους. Οι τόποι στους οποίους έπεσαν κηρύχθηκαν ιεροί και οι ανδριάντες τους στήθηκαν παντού προς τιμήν τους. Την ανατροφή και ανάδειξή τους οφείλουν στην εξαιρετη μητέρα τους, Κορνηλία. Για να διαπαιδαγωγήσει τα παιδιά της απέρριψε μετά το θάνατο του συζύγου της την πρόταση του βασιλέως της Αιγύπτου Πτολεμαίου του Ζ', να την λάβει ως σύζυγόν του. Θεωρεί τα παιδιά της ως τους πολυτιμότερους θησαυρούς της. Μορφώνει το χαρακτήρα τους, χαλιναγωγεί τη θέλησή τους και υποθάλλει τους ευγενείς πόθους τους για την ανάδειξή τους. Κάποια φίλη της πλουσιώτατη από την Καμπανία την επισκέφθηκε και της έδειχνε με φιλαρέσκεια τα βαρύτιμα κοσμήματά της και τα πολυτελή της ενδύματα. Η καλή μάνα των Γκράκχων Κορνηλία εισέρχεται στο παραπλεύρως δωμάτιο παίρνει στα χέρια τους δύο μικρούς υιούς της τον Τιβέριο και τον Γάιο και επιστρέφοντας λέγει στη φίλη της: «Κοσμήματα εγώ σαν τα δικά σου δεν έχω. Να τα δικά μου κοσμήματα και της έδειξε τους δύο μικρούς Γκράκχους που δόξασαν το ρωμαϊκό έθνος. Και σεμνυνόμενη επαναλάμβανε πολλές φορές, ότι επιθυμούσε να ονομάζεται όχι μόνο θυγατέρα του περίφημου Σκιπίωνος του Αφρικανού, αλλά και «μητέρα των Γκράκχων. Και πραγματικά πάνω στον τάφο της χάραξαν την επιγραφή: «Κορνηλία, μητέρα των Γκράκχων»¹².

Απέναντι από το Μαιευτήριο της Έλενας Βενιζέλου ένα άγαλμα παριστά μια μητέρα που κρατά στην αγκαλιά της το βρέφος της και προσβλέπει σε αυτό με γλυκύτητα και τρυφερότητα. Στο βάθος πάνω στο οποίο υπάρχει το άγαλμα έχει σμιλευθεί η εξαιρετη φράση του αρχαίου τραγικού, Ευριπίδη: «Ουκ έστιν ουδέν μητρός ήδιον. Εράτε μητρός παίδες, ως ουκ εστ' έρωσ

¹⁰ Βλ. Πολύαινος, «Στρατηγήματα» Η, 51 από το λήμμα «Θεανώ», Βικιπαίδεια. – LivePedia.gr., Παυσανίας, ο.π.

¹¹ Μητέρα, μάνα, μητρότητα, Βικιπαίδεια, σ. 2

¹² Βλ. Περικλής Π. Φωτόπουλος, Οι χρυσοί στέφανοι, Αθήνα 1971, σ. 43

τοιούτος άλλος, όστις ηδίων εράν»¹³. Δεν υπάρχει δηλαδή τίποτε γλυκύτερον από την μητέρα. Παιδιά, αγαπάτε την μητέρα, διότι άλλος έρωσ γλυκύτερος και αγνότερος δεν υπάρχει¹⁴. Είναι αξιοπρόσεκτα τα λόγια μεγάλων ανθρώπων του πνεύματος για τη μάνα. «Άβυσσος βαθιά η καρδιά της σημειώνει ο Μπαλζάκ. Στα βάθη της πάντα η συγχώρεση». Κι άλλοι επιφανείς όπως ο Μόντι και η Γεωργία Σάνδη αναφωνούν: Δεν υπάρχει για τα παιδιά καλύτερο καταφύγιο από τη μητρική αγκαλιά. Δικαίως ονομάζουμε τη γη μητέρα, αφού την ποδοπατούμε και αυτή δεν παύει να αποδίδει καρπούς και άνθη¹⁵, όπως λέγει ο Καμπούρογλου Ποιός αμφιβάλλει ότι η μητέρα είναι το αγιώτερο ζωντανό πλάσμα; Η μητρότητά της είναι ο καλύτερος φύλακας της τιμής της και του συζύγου της¹⁶.

Και ο χριστιανικός κόσμος έχει να επιδείξει θαυμαστές και άγιες μητέρες που τεχνούργησαν έμψυχα καλλιτεχνήματα. Τον Μέγα Βασίλειο, τον «ουρανοφάντορα», τον «θεοφάντορα» την «θείαν και ιεράν μέλισσαν», τον «θείον μύστην», τον εκαλλιτέχνησεν η υπέροχη μητέρα του η Εμμέλεια¹⁷. Η ίδια, κόρη μάρτυρα έδωκεν εις τον Βασίλειον και εις όλα τα παιδιά της επιμελημένη χριστιανική ανατροφή, ανεξάλειπτη σφραγίδα της παλλόμενης μητρικής της καρδιάς.

Άλλο μεγαλειώδες έμψυχον σύμπλεγμα παντοδαπών γνώσεων ο Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός, ανεδείχθη ποιμενικός αυλός της θεολογίας, ο οποίος «τας των ρητόρων ενίκησε σάλπιγγας» προσαγορεύεται «θεοφόρος διδάσκαλος», «Μέγας εν θεολογία», «θείον του Χριστού στόμα», «Θεολογίας ο νους» ο όντως «θεολόγος». Ποιος τον διαπαιδαγόησε; Η ατίμητη μητέρα του Νόνα. Γυναίκα φωτισμένη συνέβαλε στο να επιστρέψει εκ της πλάνης εις την ορθόδοξον πίστιν ο σύζυγός της. Αυτή καλλιτεχνεί και καλλιεργεί επιμελώς τον νεαρό Γρηγόριο. Τον προορίζει για το κληρικό στάδιο. Γονυπετής προσευχόμενη παίρνει τα μικρά του χέρια το τοποθετεί επάνω στο ιερόν Ευαγγέλιον και δίδει υπόσχεση στον Θεόν να τον μορφώσει και να τον αναδείξει κήρυκα του Θείου Λόγου. Όταν τον απέστειλε για ευρύτερες σπουδές έγραφεν εις τον σοφιστήν Λιβάνιον: «Μήτηρ πατρί, πέπομφα παίδα,

---

¹³ Ίδιος, ο.π., σ. 67

¹⁴ ο.π., σ. 68

¹⁵ Μητέρα-Μάνα-Μητρότητα, Βικιπαίδεια, ο.π., σ. 1

¹⁶ Βικιπαίδεια, ο.π., σ. 1

¹⁷ Βλ. Περικλής Φωτόπουλος, ο.π., σ. 43

η κατά φύσιν τω κατά λόγους, όπως ουν μελήσει, σοι μελήσει». Δηλαδή, εγώ που είμαι η φυσική μητέρα, έστειλα το παιδί μου σ' εσένα που είσαι ο πνευματικός πατέρας. Το έστειλα με τον σκοπόν, να φροντίζεις για την πνευματική του μόρφωση, κι αυτό να δείξει επιμέλεια σ' εσένα, που είσαι ο πνευματικός πατέρας. Βεβαίως θαυμάζει κανείς και τον άριστο χειρισμό από τη μητέρα της ελληνικής γλώσσας¹⁸.

Ποιος όμως τεχνούργησε και τον μέγα χρυσαετόν τον Χρυσόστομο, τον ασύγκριτο διδάσκαλον της οικουμένης, την «χρυσή λυρα του πνεύματος», την «λύρα της μετανοίας», τον «Χρυσορρήμονα», τον Ιωάννην τον Χρυσόστομον; Η σεπτή και ατίμητη μητέρα του Ανθούσα. Εχήρευσε σε ηλικία είκοσι ετών και δεν ήλθε σε δεύτερον γάμον μετά τον θάνατο του ενδόξου στρατηλάτου συζύγου της, του στρατηγού Σεκούνδου. Παραδόθηκε εξολοκλήρου στην καλλιτέχνηση και πνευματική καλλιέργεια του υιού της. Τον οδηγεί ως αειτιδούς με αειτίους πτήσεις στα αιθέρια ύψη των καθαρών γνώσεων. Μαγνητίζει την καρδιά του υιού της δια των ιερών γραφών και του εμπνέει την αγάπη στην αρετή. Η ίδια ενάρετη και αγία εντυπωσιάζει τον διδάσκαλον του Ιωάννη, τον εθνικόν φιλόσοφον Λιβάνιον, ο οποίος έκθαμβος αναφωνεί: «Βαβαί, οίαι γυναίκες, παρά Χριστιανοίς εισι» Πω πω τί γυναίκες υπάρχουν στους χριστιανούς!

Άλλη μητέρα που με την προσευχή τα δάκρυά τη, την υπομονή, την πίστη και την καρτερία της τεχνούργησε τον ιερόν Αυγουστίνον, τον αποκαλούμενον «υιόν των δακρύων», υπήρξεν η Αγία Μόνικα. Ο οίστρος της ακολασίας είχε οδηγήσει τον υιόν της εις την ασέληνον νύκτα της αμαρτίας. Ο ίδιος λαμπρή διάνοια είχε παρασυρθεί στην αίρεση του μανιχαϊσμού. Χάρη στις προσευχές της μητέρας του «αποθέτει τα έργα του σκότους» και ενδύεται τα όπλα του φωτός» Αναδεικνύεται ο κορυφαίος των διδασκάλων της Ορθοδόξου Δυτικής Εκκλησίας. Ο ίδιος θα ομολογήσει συντετριμμένος για την αμαρτωλότητά του ότι περισσότερα δάκρυα έχυσε η μητέρα μου από εκείνα που χύνουν αι μητέρες επί της σωρού των πεφιλημένων των τέκνων». Αυτή επιστρέφει στη χριστιανική πίστη τον εθνικό Πατρίκιον, σύζυγόν της.

---

¹⁸ Βλ. Περικλής Φωτόπουλος, ο.π., σ. 44

Αυτή η στοργική μητέρα Μόνικα με την χριστιανική υπομονή της τιθάσευσε την τόσο δύστροπη και ατίθαση πενθερά της¹⁹. Ατίμητη καλλιτέχνης είναι η κάθε μητέρα. Της ενεπιστεύθη ο Δημιουργός μίαν ζώσαν ατίμητη ύπαρξη, να καλλιτεχνήσει την ομοίωσή του. Κάθε γυναίκα επλάσθη να είναι μητέρα ζωής. Αυτή υφαίνει με το αίμα της τη ζωή του παιδιού της στα σπλάχνα της επί εννέα μήνες.

Την αυξάνει και την κινητοποιεί με τους παλμούς της καρδιάς της. Μεταβάλλει την καρδιάν της εις ιερόν θυσιαστήριον επάνω στο οποίο καίει το θυμίαμα της απεριόριστης στοργής²⁰. «Δεν μπορώ να υποφέρω τα μητρικά δάκρυα» έλεγεν ο Βιργίλιος²¹. Η μάνα ποδηγετεί στοργικά τα παιδιά της στο δρόμο του Θεού. Είναι χαρακτηριστική η στιχομυθία μιας μάνας με το αγοράκι της. Είπε η μάνα στο παιδί της: Ο Θεός κάνει τους ανθρώπους καλούς. Κι εκείνο της απάντησε: «Ξέρω για τον Θεό, αλλά βοηθούν πολύ και οι μανούλες»²².

Το γόητρο της μητέρας παραμένει ανά τους αιώνες αμείωτο. Μεσ' την καρδιά της κλείνει την καρδιά του παιδιού της. Η μάνα είναι η προσωποποίηση της στοργής και της αγάπης, του πόνου και της αυτοθυσίας. Ο βαθύτερος πόνος της, η συγκλονιστικότερη συγκίνησή της, ο χείμαρρος των δακρύων της εγκαθίστανται στην καρδιά της όταν αντικρύσει το παιδί της στο κρεβάτι²³ της ασθενείας, το οποίο μετατρέπεται σε κλίνη θανάτου. Χαρακτηριστικοί οι στίχοι του Γεωργίου Ζαλοκώστα στο περίφημο ποίημά του:

Ο βοριάς που τ' αρνάκια παγώνει. Αξίζει να το ακούσουμε:

Ήταν νύχτα, εις την στέγη εβογκούσε
ο βοριάς και ψιλό έπεφτε χιόνι.
Τι μεγάλο κακό να εμηνούσε
ο βοριάς που τ' αρνάκια παγώνει;

---

¹⁹ Βλ. Π. Π. Φωτόπουλος, ο.π., σ. 45, 46

²⁰ Βλ. Ιωάννη Πολέμη, Η μάνα, (Εξωτικά, 1905)

²¹ Ο ίδιος, ο.π., σ.55

²² Ίδιος, ο.π.

²³ Βλ. Π.Π. Φωτόπουλος, ο.π., σ.46

Μες στο σπίτι μια χαροκαμένη,
μια μητέρα από πόνους γεμάτη,
στου παιδιού της την κούνια
σκυμμένη
δέκα νύχτες δεν έκλεινε μάτι.

Είχε τρία παιδιά πεθαμένα,
αγγελούδια, λευκά σαν τον κρίνο,
κι ένα μόνον της έμεινεν, ένα
και στον τάφο κοντά ήταν κι εκείνο.

Το παιδί της με κλάμα εβογκούσε
ως να εζήταε το δόλιο βοήθεια,
κι η μητέρα σιμά του εθρηνούσε
με λαχτάρα χτυπώντας τα στήθια.

Τα γογγύσματα εκείνα κι οι θρήνοι
επληγώναν βαθιά την ψυχή μου.
Σύντροφός μου η ταλαίπωρη
εκείνη,
αχ, και το άρρωστο ήταν παιδί μου.

Στου σπιτιού μου τη στέγη
εβογκούσε
ο βοριάς, και ψιλό έπεφτε χιόνι.
Αχ, μεγάλο κακό μου εμηνούσε
ο βοριάς που τ' αρνάκια παγώνει.

Τον γιατρό καθώς είδε, εσηκώθη
σαν τρελή. Όλοι γύρω εσωπαίναν
φλογεροί της ψυχής της οι πόθοι

με τα λόγι' απ' το στόμα της
βγαίνουν.

Ω! κακό που μ' εβρήκε μεγάλο!
Το παιδί μου, γιατρέ, το παιδί μου...
Ένα το 'χω, δεν μ' έμεινεν άλλο
σώσε μου το και πάρ' την ψυχή
μου.

Κι ο γιατρός με τα μάτια σκυμμένα
πολλή ώρα δεν άνοιξε στόμα.
Τέλος πάντων -αχ, λόγια, χαμένα,
μη φοβάσαι, της είπεν, ακόμα.

Κι εκαμώθη πως θέλει να σκύψει
στο παιδί, και να ιδή το σφυγμό
του.
Ένα δάκρυ επροσπάθαε να κρύψει
που κατέβεις στ' ωχρό πρόσωπό
του.

Στου σπιτιού μας τη στέγη
εβογκούσε
ο βοριάς και ψιλό έπεφτε χιόνι.
Αχ! μεγάλο κακό μας μηνούσε
ο βοριάς που τ' αρνάκια παγώνει.

Η μητέρα ποτέ δακρυσμένο
του γιατρού να μη νιώσει το μάτι,
όταν έχει βαριά ξαπλωμένο
το παιδί της σε πόνου κρεβάτι.

Άπειρα τα παραδείγματα των μητέρων που αυτοθυσιάστηκαν για τα παιδιά τους. Ολόκληρος ο κόσμος είχε παρακολουθήσει με βαθυτάτην συγκίνηση το εξαίρετον παράδειγμα της μητέρας του νεαρού Γάλλου Μάριου Ρενάρ, που έδωσε τον ένα νεφρόν της, για να γίνει μεταμόσχευση στο παιδί της και εδήλωσε ότι είναι αποφασισμένη να δώσει και τον άλλον, και να αποθάνει αυτή, αρκεί να ζήσει το παιδί της. Άπειρα τέτοια παραδείγματα υπάρχουν. 18-5-1970, στον Πειραιά η Βιολέτα Αυλωνίτου 24ετής μητέρα βαδίζει εις την ακτήν Μιαούλη κρατώντας στην αγκαλιά της τον μόλις ενός έτους υιόν της, Ξενοφώντα. Ένα λεωφορείον το οποίον εκινείτο επί της λεωφόρου παρεξέκλινεν αιφνιδίως εκ της πορείας του ανήλθεν εις την πλατείαν και προσέκρουσεν πάνω σε στήλον της ΔΕΗ. Η πρόσκρουση σφοδρή. Ο σύλος κατέρρευσε. Η μητέρα με καταπληκτική ετοιμότητα όταν αντελήφθη ότι ήτο

αδύνατον να σωθεί από τον καταρρέοντα τσιμεντένιο στύλον, επέταξε το παιδί της μακράν της. Ο μικρός άγγελος δεν έπαθε τίποτε. Εκείνη όμως κατεπλακώθη από τον καταρρεύσαντα στύλον²⁴. Η αυτοθυσία της μητέρας αυτής και απείρων άλλων αποτελεί εξαίρετη διδασκαλία για τις μητέρες όλου του κόσμου. Ο εθνικός μας ιστορικός, Κων/νος Παπαρηγόπουλος γράφει: «Τίς εξ ημών δεν εστέναξεν επικαλούμενος το άγιον της μητρός αυτού όνομα; Της μητρός και ουχί ετέρου τινός των φιλάτων, διότι ηγαπήθητε βεβαίως εν τω κόσμω τούτο υπό του πατρός, ηγαπήθητε υπό των άλλων αδελφών, των συζύγων, των τέκνων, των φίλων ποτέ όμως δεν ηγαπήθησε, ουδέ θέλετε αγαπηθή, όσον υπό της μητρός ημών. Όλαι αι μελωδίαι των διαφόρων της αγάπης ειδών, συναρμολογούνται εις μίαν ουρανίαν αρμονίαν εντός της αγάπης της μητρικής²⁵.

Γι' αυτό η ποιητική Μούσα τόσων ποιητών μας όσον και η παγκόσμια εξύμνησε ποικιλοτρόπως και έψαλε γλυκά, τον λεπτόν και άσπιλον συναισθηματικόν κόσμον της καρδιάς της μάνας.

Ο Jean Rispen σε ένα ποίημά του που επιγράφεται «**Η καρδιά της μάνας**», μεταφρασμένο από τον Άγγελο Βλαχο²⁶, γράφει:

Ένα παιδί, μοναχοπαιδί αγόρι,
αγάπησε μιας μάγισσας την κόρη.
- Δεν αγαπώ εγώ, του λέει, παιδιά,
μ' αν θέλεις να σου δώσω το φιλί μου,
της μάνας σου να φέρεις την καρδιά
να ρίξω να τη φάει το σκυλί μου.
Τρέχει ο νιος, την μάνα του σκοτώνει
και την καρδιά τραβάει και ξεριζώνει.

Και τρέχει να την πάει, μα σκοντάφτει
και πέφτει ο νιος κατάχαμα με δαύτη.
Κυλάει ο νιος και η καρδιά κυλάει
και την ακούει να κλαίει και να μιλάει.
Μιλάει η μάνα στο παιδί και λέει:
- Εχτύπησες, παιδάκι μου; και κλαίει!

Ανάλογο ποίημα για τη μάνα συνθέτει ο Ιωάννης Πολέμης²⁷;

²⁴ Ίδιος, ο.π., σ. 47

²⁵ Βλ. Βικιπαίδεια, ο.π.

²⁶ Βλ. Χουίλερ Γκ., Μητέρα, Μάνα, Μητρότητα, Βικιπαίδεια, ο.π., σ. 2

²⁷ Βλ. Π. Π. Φωτόπουλος, ο.π., σ.

Ιωάννης Πολέμης «Η μάνα»²⁸

Ο Δήμος ο σκληρόκαρδος
με χέρια αφορεσμένα,
κτυπά και δέρνει αλύπητα
τη μάνα που τον 'γέννα.

Τα κόκκαλά του τρίζουνε
τα μάτια αλλοιθωρίζουν,
τα παγωμένα χνώτα του
του λιβανιού μυρίζουν.

Ως που μια μέρα η δύστυχη,
μες του καημού το βάρος,
πικρά τον καταράστηκε:
- Που να σε κόψει ο Χάρος!

- Κυρά, το Χάρο εφώναξες;
εμένα λένε Χάρο
πούναι τον, μάνα, πούναι τον
το γυιο σου να τον πάρω;

Το λόγο δεν απόσωσε
να κι η κατάρα πιάνει,
να τον κι ο Χάρος πούρχεται
με κοφτερό δρεπάνι.

- Παράκουσες, κυρ Χάροντα,
μα τη ζωή του Δήμου!
Εγώ για μένα σ' έκραξα,
όχι για το παιδί μου!

Τι να σχολιάσει κανείς για την μητρική καρδιά και αυτοθυσία;

Η μάνα αναδεικνύει ήρωες του εθνικού μας μεγαλείου. Μορφώνει αγίους του ουρανού. Διευθύνει από τα αφανή δώματα του οίκου της κι ακόμη μέσα από αχυρένιες καλύβες την ροή της ιστορίας, διότι κατά την ρήση ενός σοφού, «τα χέρια που κουνούν την κούνια του παιδιού, αυτά τα χέρια διευθύνουν τον κόσμο, και «οι άνδρες είναι ό,τι τους έκαναν οι μητέρες τους θα γράψει ο ποιητής Έμερσον». Πίσω από τα αναστήματα των μεγάλων ανδρών βρίσκεται μια μητέρα πλούσια ή πτωχή, αγράματη ή εγγράμματη ασφαλώς όμως ενάρετη που εργάσθηκε αθόρυβα για να χαρίσει τις στερεές βάσεις και τα απαραίτητα εκείνα εφόδια στα παιδιά της, που αναδείχθηκαν αυτοί πραγματικώς μεγάλοι «Παν ό,τι είμαι ή ελπίζω να γίνω, το χρεωστώ εις την μητέρα μου» διεκήρυξεν ο Αμερικανός Πρόεδρος Αβραάμ Λίνκολν. Κι ο μέγας Ναπολέων έλεγεν: «Η γνώμη μου είναι ότι το μέλλον, καλόν ή κακόν, ενός

²⁸ Βλ. Ι. Πολέμης, (εξωτικά, 1905)

παιδιού, εξαρτάται πρωτίστως από την μητέρα. Η Γαλλία δεν χρειάζεται τίποτε περισσότερο, δια να προαγάγει την αναγέννησή της, από καλές μητέρες»²⁹. Κι ο μεγάλος παιδαγωγός Πεσταλότσι, αναφωνεί με ευγνωμοσύνη για την μητέρα του. «Ω μήτερ, μήτερ, συ μου απεκάλυψας τον Θεόν και εγώ δια της υπακοής μου, προς σε, εγνώρισα Αυτόν. Εις σε υπήκουσα και η καρδιά σου μου εδίδαξε τον Θεόν. Εάν αρνηθώ Αυτόν αρνούμαι σε αυτήν. Κι ο μεγάλος Γάλλος λογοτέχνης και ποιητής, Βίκτωρ Ουγκό θα πει: «Ἦλθον εις τον κόσμον ένα καχεκτικόν ον, θνησιγενές, ελεεινόν, σημαδεμένον, ευθύς εξ αρχής, με την φθοράν. Επέζησα και ανεπτύχθην, χάρις εις την φιλόστοργον φροντίδα της μητέρας μου. Ξεύρεις τι σημαίνει να είσαι παιδί, πτωχό παιδάκι, αδύνατο, γυμνό, πεινασμένο, απροστάτευτο, ανίκανο να αντιμετωπίσει οιονδήποτε κίνδυνον και να αισθάνεσαι ότι κάποιος είναι κοντά σου, δίπλα σου, γύρω σου, από επάνω σου που περπατάει όταν περπατάς, στέκεται όταν στέκεσαι, γελά όταν μειδιάς, κλαίει όταν κλαις; Μια γυναίκα... όχι δεν ξεύρεις ακόμη ότι είναι γυναίκα... Ένας άγγελος είναι κοντά σου, που σε κοιτάει, που σε προσέχει, που σε μαθαίνει να αγαπάς που ζεσταίνει τα δάκτυλά σου μέσα εις τα χέρια του, που ζεσταίνει το σώμα σου επάνω στο δικό του σώμα, την ψυχή σου μέσα στην καρδιά του. Που σου δίνει το γάλα σου, όταν είσαι μικρός, το ψωμί σου, όταν μεγαλώσεις, την ζωήν του πάντοτε Ένας άγγελος εις τον οποίον λέγεις, «μάννα μου» και σου λέγει «παιδί μου» με φωνή τόσο γλυκειά, ώστε να χαίρεται ο Θεός»³⁰.

Και ο Μέγας Βασίλειος, ο Φωστήρ της Καισαρείας θα πει για την μακαρίαν μητέρα του την Εμμέλειαν³¹: «Ην εκ παιδός έλαβον έννοιαν περί Θεού, παρά της μακαρίας μητρός μου, ταύτην αυξηθείσα είχαν εν εμαυτώ. Ου, γαρ άλλα εξ άλλων μετέβαλον εν τη του λόγου συμπληρώσει, αλλά τας παραδοθείσας, παρ' αυτής αρχάς ετελείωσα» Δηλαδή εκείνην την έννοιαν περί Θεού, που έλαβα, όταν ήμουν παιδάκι, από την μακαρίαν μάννα μου, αυτήν αύξησα και εκράτησα. Διότι όταν εσπούδασα, τίποτε με άλλα δεν μετέβαλα, αλλά ετελείωσα τας αρχάς τας οποίας εκείνη μου παρέδωσε. Γι' αυτό με απόλυτον σεβασμόν σε ηλικίαν 37 ετών την προσεφώνει «Κυρία μητέρα»!

---

²⁹ Π. Π. Φωτόπουλος, ο.π., σ. 65

³⁰ Βλ. Ίδιος, ο.π., σ. 65, 66

³¹ Βλ. Π. Π. Φωτόπουλος, ο.π., σ. 66

«Προσεδρεύομεν τη κυρία μητρί, πολύν ήδη καμούση χρόνον εξ αρρωστείας»³².

Μία ευγενική ψυχή έλεγε: «Ήμουνα ζωγράφος, θα ζωγράφιζα μια μεγάλη καρδιά. Την καρδιά της μάνας και θα τη γέμιζα με τις μικρές εκείνες φράσεις, που τα στόματα των μητέρων όλου του κόσμου συνηθίζουν να λένε και θα λένε, μέχρι της συντελείας του. Απλές, κοινές φράσεις, σε κάθε γειτονιά σε κάθε τόπο οι ίδιες: «Παιδί μου, στο καλό... Φόρεσες το σακάκι σου;... Ο Χριστός μαζί σου... Πρόσεξε, μην κρυώσεις... Κάνε το σταυρό σου, παιδί μου... Καλή επιτυχία... Μην αργήσεις... θα σε περιμένω.... Πρόσεχε... πρόσεχε... ακούς; Τι έχεις μάτια μου; Στην ευχή της Παναγίας παιδί μου...»³³.

Η μάνα ταΐζει και ντύνει το παιδί, το αγκαλιάζει με τη στοργή της, το ησυχάζει, απομακρύνει τους φόβους του. Το οδηγεί στο χώρο της λατρείας του Θεού. Το μαθαίνει ν' ασπάζεται τα εικονίσματα, να σμίγει τα τρία δαχτυλάκια και να κάνει το σταυρό του. Η μάνα το οδηγεί στο Άγιο Ποτήριο, και το ετοιμάζει να εισέλθει στην κοινωνία των αγίων³⁴. Η μητρότητα ως αδιάλειπτος αγώνας για να επιβιώσει η ζωή βρήκε την ιδανική έκφρασή της στο πρόσωπό μιας Αρμένισσας μάνας, που καταπλακώθηκε από τα ερείπια των σεισμών³⁵. Πέρασε ώρες ατελείωτες, κάτω απ' τα χαλάσματα περιμένοντας τα σωστικά συνεργεία να την ανακαλύψουν με το μωρό στην αγκαλιά της. Στράγγιξε το στήθος της δύο μέρες, για να το ταΐσει. Αλλά καθώς κι η ίδια δεν έπαιρνε τροφή, γρήγορα το γάλα στέρεψε.... Οι ώρες περνούν. Το τέλος, φαίνεται να πλησιάζει. Το μωρό πεινάει, κλαίει, σε λίγο θα της μείνει στα χέρια. Τότε το χέρι της μάνας ψαχούλευε εκεί μεσ' τα χαλάσματα. Κι εκεί βρήκε ένα κομμάτι από σπασμένο τζάμι. Ξεπερνώντας κάθε φυσικό δισταγμό, σχίζει το δάχτυλο της και καθώς το αίμα άρχισε να τρέχει, έβαλε το κομμένο δάχτυλο στο στόμα του βρέφους. Κι εκείνο άρχισε να θηλάζει αντί για γάλα, το αίμα της μάνας του, για να κρατηθεί στη ζωή. Κι αυτή η θεωρούμενη ως υπερβολική έκφραση, που συνηθίζουμε καμιά φορά οι μάνες να λένε στα παιδιά: «έδωσα το αίμα

---

³² Βλ. ο.π.

³³ Ναυσικά Ιεσσαί – Κασιμάτη, ο.π., σ. 25

³⁴ Ίδια, ο.π., σ. 25, 26

³⁵ Ίδια, ο.π., σ. 24-25

μου για σένα», βρήκε τη δικαίωση και την επαλήθευση της στο πρόσωπο αυτής της Αρμένισσας μάνας³⁶.

Σε μια μάχη, οι αντίπαλοι στρατοί μάχονται λυσσαλέα. Ένας στρατιώτης υψώνει το φονικό του όπλο να σκοτώσει τον αντίπαλο στρατιώτη. Κι εκείνος αναλογιζόμενος αστραπιαία τη μανούλα του, του φωνάζει: «Μη με σκοτώνεις, έχω μητέρα». Ο Ερρίκος Ντυνάν, ο ιδρυτής του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, ο μεγάλος ανθρωπιστής αφού ξόδευσε την τεράστια περιουσία του για τους πονεμένους συνανθρώπους του, περιφρονήθηκε, ταλαιπωρήθηκε, περιπλανήθηκε, έζησε στη φτώχεια και στην αφάνεια επί δεκαέξι ολόκληρα χρόνια. Μετεκινείτο από το Παρίσι στο Λονδίνο, ξανά πίσω στο Παρίσι, στη Στουτγάρδη, στη νήσο Wight, στην Τριέστη, στην Corfu (Κέρκυρα) και ξανά πάνω σε διάφορες γερμανικές πόλεις³⁷. Με θραυσμένη υγεία κοιμόταν ως επαίτης μέσα στο κρύο στα παγκάκια του Παρισιού. Στη δύσκολη αυτή φάση της ζωής του η μόνη που τον συνέδραμε ήταν η μητέρα σου, η οποία του έστειλε ένα γούνινο παλτό για να μην κρυώνει. Ο Ντυνάν λάτρευε τη μητέρα του για την τρυφερότητά της. Και τους δύο υπέροχους γονείς του, ιδιαίτερα στη μητέρα του οφείλονται η ψυχική του ευαισθησία και τρυφερότητα, η αγάπη στο συνάνθρωπο, η ανθρωπιά.

Μεγάλες μητέρες, μεγάλοι άνδρες. Θα είχε σβήσει ίσως η ζωή αν δεν υπήρχε η γονεϊκή, ιδιαίτερα η μητρική στοργή. Στην πείνα του '40 2.500 ελληνίδες έκαναν το έργο της μάνας ταΐζοντας καθημερινώς 70.000 παιδιά για να επιβιώσει το έθνος μας³⁸. Και οι φυσικές μάνες το '40 πέρασαν έναν εφιάλτη για να ζήσουν τα παιδιά τους. Άπειρα τα παραδείγματα εφευρετικότητας και αυτοθυσίας για επιβίωση. Χαρακτηριστικό το παράδειγμα της κυρίας Διονυσίας που με υγρά τα μάτια αφηγείται: «Σαν έφτασε η πείνα στην Αθήνα, γρήγορα τελείωσαν τα λίγα χρήματα που'χα στην άκρη και δεν μου μενε άλλη εκλογή για να ζήσω εγώ και το μικρό μου αγόρι, παρά να πουλήσω μεσ' απ' το σπίτι, τα πράγματα του νοικοκυριού μου. Το ίδιο άλλωστε πριν από μένα, έκαναν πολλές μάνες. Άρχισα απ' εκείνα που ήταν διακοσμητικά, δηλ. όχι εντελώς απαραίτητα. Γρήγορα τα χαλιά, οι κουρτίνες, τα κηροπήγια και τα βάζα, μεταλλάχτηκαν σε πατάτες, μπομποτάλευρο, χαρούπια. Το σπίτι

---

³⁶ Ίδια, ο.π., σ. 23, 24

³⁷ Βλ. περισσότερα, Pam Brown, Henry Dunant, The Founder of the Red Cross – his compassion has saved millions, U.K., 1989, εκδόσεις Exley, σελ. 38, 39

³⁸ Βλ. Ναυσικά-Ιεσσαί-Κασιμάτη, ο.π., σ. 40.

άδειαζε... η καρδιά σφιγγόταν... το μυαλό έλεγε: Ως που μπορεί να τραβήξει αυτό; Ύστερα άρχισαν να πουλιούνται και τα χρειαζόμενα. Ένα ένα τά' διναν κι έπαιρναν λίγο φαγητό για το σήμερα, το αύριο και το μεθαύριο... Έτσι, έφυγαν σχεδόν όλα από το σπίτι, καιρός για κλάματα δεν υπήρχε. Ταλαιπωρούσα λίγες μέρες το μυαλό μου ρωτώντας και ξαναρωτώντας τί άλλο μπορούσα να πουλήσω. Και ξαφνικά ένιωσα ευτυχισμένη. Η λύση βρισκόταν, μέσα στο ίδιο μου το στόμα. Ήταν οι λίγες χρυσές θήκες των χαλασμένων δοντιών μου. Έτρεξα στον οδοντογιατρό της γειτονιάς. «Σε παρακαλώ του είπα, βγάλε μου αυτά. Άνοιξα το στόμα μου και τούδειξα. «Έχω κι ένα παιδί και πρέπει να το ταΐσω...» Εκείνος δεν είπε τίποτα. Με κοίταξε μόνο... Έλα βγάλα... μην καθυστερείς... είπα και κάθισα στην καρέκλα. Πήρε το εργαλείο και χρουτς τις έκοψε. Άνοιξα αμίλητη τη φούχτα κι εκείνος τις ακούμπησε μέσα. Έφυγα, τρέχοντας σχεδόν. Αμέσως τις πούλησα και πήρα, θυμάμαι, σταφίδες και χαρουπάλευρο»³⁹. Βεβαίως η αφήγηση είναι εκτενής που δείχνει την αυτοθυσία των μητέρων κατά τη δύσκολη κατοχική περίοδο.

Δυστυχώς πολλές από τις σημερινές μητέρες προσπαθούν να συμβιβάσουν το μητρικό αίσθημα με τις προσωπικές τους επιλογές. Τα περίφημα δικαιώματά τους. Εργάζονται έξω από το σπίτι όχι μόνο όταν έχουν οικονομικό πρόβλημα, αλλά γιατί σήμερα η κοινωνία θεωρεί δυναμική και εντυπωσιακή τη γυναίκα με την εξωσπιτική δραστηριότητα. Ενώ την αφοσιωμένη στο ιερό καθήκον της οικογένειας και στα παιδιά της την υποτιμά με τον χαρακτηρισμό της ως σκλάβας. Όμως στερεί από τα παιδιά της το πολυτιμότερο, τη στοργή της. Ρωτήθηκαν κάποτε παιδάκια: «Τι είναι ευτυχία» κι απάντησαν ως εξής: Να γυρίζω απ' το σχολείο και να βρίσκω τη μαμά μου στο σπίτι». Κι άλλο παιδάκι παραπονέθηκε: «Η μαμά μου είχε δουλειά και δεν μ' έσφιγγε ποτέ στην αγκαλιά της»⁴⁰.

Η σύγχρονη μάνα εφησυχάζει νομίζοντας ότι με το να εξασφαλίζει ξένες γλώσσες στο παιδί της, φροντιστήριο, μπαλέτο, ωδείο, αθλητισμό το κάνει πάνοπλο για να αντιμετωπίσει τη ζωή. Του δίνει χρήματα για να απαλλαγεί από την ενοχλητική του παρουσία και το αφήνει έκθετο σε κάθε είδος

---

³⁹ Βλ. Ναυτικά Ιεσσαί Κασμάτη, ο.π., σ. 13, 14

⁴⁰ Ίδια, ο.π., σ. 28

επίδραση⁴¹. Υπάρχει βέβαια απ' την άλλη πλευρά και η χριστιανή μάνα, που με φόβο Θεού, με σεβασμό στις αξίες της ζωής με πόθο να δει τα παιδιά της στο δρόμο του Θεού και να τους εξασφαλίσει οικογενειακή γαλήνη. Η χριστιανή μάνα σήμερα δοκιμάζεται σκληρά μέσα στην ανιδανική κοινωνία αλλά δεν απελπίζεται. Προσεύχεται. Ελπίζει. Στηρίζεται μόνο στην πίστη και στην αγάπη. Η Ιωάννα Τσάτσου, στο βιβλίο της «Ο αδελφός μου Γιώργος Σεφέρης γράφει ότι συχνά εύρισκε γονατιστή τη μητέρα της στο δωμάτιο με τα εικονίσματα και όταν σηκωνόταν από την προσευχή ριχνόταν μέσα στην ολάνοιχτη αγκαλιά της. Και όπως έλεγε η ίδια, η μητέρα της, Δέσποινα, μπορεί να μην είχε όπως ο πατέρας της ακαδημαϊκή μόρφωση, είχε όμως αλάθητο οδηγό την καρδιά της⁴². Τα παιδιά για να σταθούν στέρεα στη ζωή πρέπει να δουν παράδειγμα πρώτα από τους γονείς. Στο βιογραφικό του σημείωμα το παιδί δεν θα μπορέσει να γράψει ότι είχε κάνει ιδιαίτερες σπουδές στην εντιμότητα, στην εργατικότητα στην αλήθεια. Αλλά ουσιαστικά αυτά τα σπάνια και δυσεύρετα στοιχεία θα το βοηθήσουν, όπου βρεθεί, να διακριθεί. Είναι γνωστή η ρήση ενός σοφού, για την αγράμματη μάνα του: «Δεν μου edίδαξε τίποτα. Μου ενέπνευσε τα πάντα....»

Κι ο Άγιος Πορφύριος προέτρεπε τις μάνες που πήγαιναν να τον συμβουλευτούν για τα παιδιά τους». Τα παιδιά σου θα καλυτερέψουν αν εσύ πρώτη καλυτερέψεις...⁴³

Ένα απλό περιστατικό μαρτυρεί πολλά για τη μάνα που εμπνέει το παιδί της να ακολουθήσει το δρόμο του Θεού.

«Βγαίνοντας ένα πρωινό από την αυλόπορτά μας, είδα το πεζοδρόμιο πολύ καλά σκουπισμένο. Σκέφθηκα πως θα το κανε η διπλανή γειτόνισσα. Αυτό το έβλεπα κάθε ημέρα, ώσπου διαπίστωσα ότι σκούπιζε ο καινούργιος οδοκαθαριστής της περιοχής μας. Μ' ένα σχολαστικό τρόπο, που μόνο μια νοικοκυρά μπορεί να έχει για το δικό της πεζοδρόμιο βέβαια. Του' πα και μου'πε καλημέρα με ένα ωραίο καλοσυνάτο χαμόγελο, πράγμα ασυνήθιστο, που με προβλημάτισε. Ο ίδιος οδοκαθαριστής μοίραζε κάρτες στη λαϊκή της γειτονιάς, που ήταν προσκλήσεις σε θρησκευτική ομιλία. Την Κυριακή όμως λύθηκε η απορία. Ήταν στην Εκκλησία. Πεντακάθαρος, καλοντυμένος και

⁴¹ Ίδια, ό.π., σ. 28, 29

⁴² Βλ. περισσότερα, Ιωάννα Τσάτσου, Ο αδελφός μου Γεώργιος Σεφέρης.

⁴³ Ναυσικά Ιεσσαί – Κασιμάτης, ο.π., σ. 50

παρακολουθούσε με κατάνυξη τη θεία Λειτουργία. Πλησιάσαμε μαζί στο Άγιο Ποτήριο. «Έτσι πες μου αδελφέ μου» είπα μέσα μου «πως σκουπίζεις κάτω απ' το βλέμμα του Θεού...».

Όταν μια μάνα, παραδίδει ένα τέτοιο πολίτη στην ανθρώπινη κοινωνία, προλαβαίνει την κοινωνία από τη σήψη της.

Η χριστιανή μάνα δεν μαθαίνει τους κανόνες της καλής συμπεριφοράς στα παιδιά της για να σταθούν άψογα σ' ένα σαλόνι, αλλά τις εντολές του Θεού μέσα από το δικό του βιβλίο⁴⁴.

Λογοτέχνες και ποιητές που μεγαλούργησαν αφιερώνουν πεζογραφήματα και ποιήματά τους στη μάνα. Συγκινητικό ποίημα αφιερώνει στη μητέρα του το 1874 ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης «Μάννα μου, εγώ μια τα' άμοιρο, το σκοτεινό τρυγόνι. Όπου το δέρνει ο άνεμος, βροχή που το πληγώνει το δόλιο όπου κι αν στραφεί κι απ' όπου κι αν περάσει δε βρίσκει πέτρα να σταθεί κλωνάρι να πλαγιάσει.

.....

Εγώ βαρκούλα μοναχή, βαρκούλα αποδαρμένη μέσα σε πέλαγο ανοιχτό, σε θάλασσ' αφρισμένη, παλεύω με τα κύματα χωρίς πανί, τιμόνι κι άλλη δεν έχω άγκυρα πλην την ευχή σου μόνη».

.....

Αλήθεια τι ευλογία είναι η ευχή της μάνας!

Στο ποίημα του Διονυσίου Σολωμού γραμμένου στα ιταλικά με μετάφραση Γεωργίου Καλοσγούρου, σκιαγραφείται η γνήσια ελληνίδα μάνα, που γαλουχήθηκε με τις αιώνιες και ακατάλληλες αξίες του ελληνισμού και αντί για νανούρισμα εμπνέει μ' αυτές το βρέφος της, ώστε να βαδίζει στα αχνάρια του ήρωα πατέρα του.

Μόνο μια ελληνίδα μάνα θα μπορούσε να εκφρασθεί με αυτούς τους στίχους:

«Κρέμεται το σπαθί κοντά στην κούνια σου,
καλό μου, αλλά το χέρι δεν είναι που το' σφιγγε

---

⁴⁴Ίδία, ο.π., σ. 50, 51

στη νίκη. Μακρύς ο λάκκος π' άνοιξε και κλει

το γίγαντά μου..... Χαρές και πλούτη να χαθούν και τα βασίλεια κι όλα τίποτε
δεν είναι, αν στητή μένει η ψυχή κι ολόρθη.»

.....

Και τελειώνει με τους στίχους:

Έλα σ' εμέ, των σπλάχνων μου γλυκό βλαστάρι. Θέλω για μια στιγμή γοργά
π' αυτό το σπίτι να μακρύνω θέλω το μέτωπο ο καπνός της μάχης να σου'
γγίξει, πλατιά το στήθος σου βαθιά να πνέξει ολέθρου φλόγα.

Θαυμάσιο το ποίημα του Νικηφόρου Βρεττάκου

«Δύο μητέρες νομίζουν πως είναι μόνες στον κόσμο»

Απομονώνουμε λίγους στίχους από το ποίημα του Γεωργίου Βιζυηνού:

«Στην αγιασμένη της μανούλας μου αγκαλιά»

Για ευτυχία εμβήκα για ζωής χαρά,

κι εγώ σ' αυτή την πλάσι,

καθώς άλλοι, παιδί την έχω αδράξει μ' ελαφρά φτερά,

σε κάθε μόσχο, κάθε ανθό που θάλλει.

Κι αν ευτυχής κανένας,

δεν μ' εκάλει χαρά το είχα καν το βράδυ στη φωλιά

αμέριμνο να γέρνω το κεφάλι

στην αγιασμένη της μανούλας μου αγκαλιά

του βίου μ' εγονάτισεν η πάλη

Λαχτάρησα ησυχία μια σταλιά,

μα δεν την έχω πια να γείρω πάλι

στην αγιασμένη της μαννούλας μου αγκαλιά»

Ω φύσις, δέσποινά μου και μεγάλη,

δεν έχω πια στον κόσμο αυτό δουλειά.

Η αγάπη σου στον τάφο πια ας με βάλει,

στην αγιασμένη της μαννούλας μου αγκαλιά.

Ο Βιζυηνός στο ποίημα αυτό παρουσιάζει την ιδιαίτερη αξία που είχε πάντοτε
στη ζωή του η αγάπη της μητέρας του. Η αγιασμένη αγκαλιά της μητέρας του
ήταν πηγή χαράς στα παιδικά του χρόνια κι ασφαλές καταφύγιο στα νεανικά

του χρόνια. Στα χρόνια της ωριμότητάς του η μητέρα του που δεν υπάρχει πια, αποτελεί μεγάλο πόνο για τον ποιητή η έλλειψή της. Κι αποζητά τη μητρική αγκαλιά, απογοητευμένος και καταβεβλημένος από τις δυσκολίες της ζωής, αλλά εκείνη δε βρίσκεται πια στη ζωή. Έτσι σε μια στιγμή συναισθηματικής φόρτισης ζητά απ' τη μητέρα φύση να του στερήσει τη ζωή, ώστε να βρεθεί και πάλι στην αγιασμένη της μαννούλας του αγκαλιά⁴⁵. Θα άξιζε πριν κλείσουμε και τονίσουμε ότι στοργική και τιμημένη δεν θεωρείται η μητέρα που υποχωρεί σ' όλες τις απαιτήσεις του παιδιού αλλά εκείνη που ως κηπουρός του Θεού ξεριζώνει από την ψυχή του παιδιού τα ζιζάνια του κακού⁴⁶.

Ο σοφός Σειράχ προτρέπει: «Τέκνα σοι εστι; Παίδευσον αυτά και κάμψον εκ νεότητος τον τράχηλον αυτών» (Σοφ. Σειραχ 7:23) Από βρεφικής ηλικίας πρέπει να συνηθίζουμε τα παιδιά στο καλό.

Οι απλές θρησκευτικές νουθεσίες, τις οποίες η χριστιανή μητέρα προσφέρει στο παιδί μαζί με το γάλα της, το ακολουθούν συνήθως σ' όλη του τη ζωή⁴⁷. Το παιδί που πήρε ορθόδοξη χριστιανική αγωγή κι αν ακόμη ξεφύγει από τον ίδιο δρόμο, αισθάνεται να ξυπνάει μέσα του η ανάμνηση των ευτυχισμένων παιδικών χρόνων. Θυμάται τις απλές εκείνες προσευχές που έμαθε από τα χείλη της μητέρας του έστω κι αν αναπαύεται στον τάφο και τις νουθεσίες που άκουγε από το στόμα της, όταν καθόταν στα γόνατά της. Η γλυκειά ανάμνηση των αθώνων παιδικών χρόνων ξύπνησε πολλούς από τον λήθαργο της αμαρτίας και τους έφερε κοντά στο Θεό⁴⁸. Μόλις τα παιδιά αρχίζουν να καταλαβαίνουν γράφει ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, «οι γονείς τους μαθαίνουν το Σύμβολο της Πίστεως, πώς να προσεύχονται και να ψάλλουν, καθώς επίσης και την τάξη των ιερών ακολουθιών». Ο ίδιος ιεράρχης δίνει την εξής συμβουλή στις μητέρες: «Να μαθαίνετε τα παιδάκια σας να κάνουν το σταυρό τους. Όσο όμως δεν μπορούν ακόμα μόνα τους να σχηματίζουν το σημείο του σταυρού, να τα σταυρώνετε εσείς με το δικό σας χέρι. Και σε κάποια χήρα μητέρα, που λεγόταν Λητώ γράφει: «Είναι πολύ ευχάριστο για τη χριστιανική μητέρα, να διδάσκει το παιδί της πώς να προφέρει το γλυκύτατο

⁴⁵ Βλ. Γεώργιος Βιζυηνός, Βικιπαίδεια.

⁴⁶ Επισκοπου Αικατερίνεμπουργκ και Ιρμπιτο Ειρηναίου, Μητέρα πρόσεχε, έκδοση Ι. Μονής Παρακλήτου, 27η έκδοση, Διασκευή από τα Ρώσικα, Ωρωπός Αττικής 2011 σ.17.

⁴⁷ Ίδιος, ο.π., σ. 22

⁴⁸ Ίδιος, ο.π., σ. 22, 23

όνομα του Ιησού, όταν ακόμα η φωνούλα του είναι πολύ αδύνατη και η γλώσσα του μόλις ψελλίζει»⁴⁹.

Ο ηρωϊκός αγωνιστής Ρώσος ιερέας, πατήρ Dimitri Dudco αναφέρει ένα συγκλονιστικό γεγονός. «Ένα βράδυ κτύπησε την πόρτα της εκκλησίας μία γερόντισσα. Ζήτησε να με οδηγήσει στο σπίτι που έκειτο ο γιος της ετοιμοθάνατος, για να τον κοινωνήσω. Ετοιμάσθηκα αμέσως και την ακολούθησα. Μόλις μπήκα στο δωμάτιο του ετοιμοθάνατου, αυτός οργίσθηκε κι άρχισε να φωνάζει: «Ποιός σε εκάλεσε εσένα εδώ; Εγώ είμαι άθεος και άθεος θέλω να πεθάνω». Πάνω από το κρεβάτι του κρεμόταν μία φωτογραφία της γερόντισσας που μου ζήτησε να τον κοινωνήσω. Να, αυτή η γυναίκα με εκάλεσε. Στο άκουσμα των λόγων μου ο ετοιμοθάνατος ξέσπασε σε λυγμούς. «Αυτή είναι η μητέρα μου, είπε και έχει πεθάνει προ πολλού». Άρχισε να κλαίει ασταμάτητα. Ζήτησε να εξομολογηθεί και στη συνέχεια να κοινωνήσει. Η μάνα του είχε μεριμνήσει γι αυτόν από τον ουρανό να φύγει μετανιωμένος και κοινωνημένος.

Θα άξιζε όλοι να μάθουμε να τραγουδάμε και να κάνουμε βίωμα ζωής το ποίημα του Χριστιανού ποιητή Γ. Βερίτη *ΜΑΝΑ ΓΛΥΚΥΤΑΤΗ*⁵⁰

ΜΑΝΑ ΓΛΥΚΥΤΑΤΗ **ΜΑΝΑ ΓΚΥΚΥΤΑΤΗ**

Γ. Βερίτη

Θέ μου, να κάμω σε Σένα θερμή προσευχή!
Θέ μου, η αγάπη Σου ας είν' πιο βαθιά, πιο γλυκιά για τη Μάνα!
Μέσα της κάμε ν' απλώνεται πάντα η δική Σου γαλήνη,
και στις πληγές της καρδιάς της η χάρη Σου βάλαμο ας γίνη.
Μάνα γλυκύτατη, Μάνα ουρανόσταλη, ατίμητη Μάνα!
δε σε θαμπώνουν απάτες εσένα κι' ονειράτα πλάνα.
Πάνω στο χρέος ακοίμητη εσύ, νύχτα - μέρα σκυμμένη,
τ' άπειρο ακούς μέσ' τα χάη μια - μια τις στιγμές να σημαίνη.
Τόσο η ψυχή σου είν' απλή, που μιλά με τ' αμίλητα πλάσματα,
κι ούτε γελιέσαι ποτέ μ' όσα φτιάνει το ψέμα φαντάσματα.

⁴⁹ Ίδιος, ο.π., σ. 23

⁵⁰ Γ. Βερίτη, Μάνα Γλυκύτατη (Άπαντα Γ. Βερίτη, εκδόσεις ΔΑΜΑΣΚΟΣ, Αθήνα 1968).

Μάνα, η στοργή σου μεγάλη κι απέραντη όσο η πλάση!
Ποιός θα μπορέσει ως βαθιά την καρδιά σου ποτέ να διαβάσει;
Μάνα, η στοργή σου πασίχαρη σαν τις αχτίδες του ήλιου,
Μέσ'στη χαρά του χρυσού προσκαλεί μαγικού σου βασιλείου.
Πώς με βελούδινα δάχτυλ' αγγίζεις τους πόνους μας και τους γλυκαίνεις
Μάνα γλυκύτατη, όλα τα βάσανα συ τ' απαλαίνεις!
Πάνω απ'το λίκνο μας σκύβοντας, άγγελε - ώ τη χαρά σου!
τα μεταξένια σου απλώνεις φτερά, τα μεγάλα φτερά σου.
Ώ το γλυκό, τρυφερό σου,μανούλα, κι ολόθερμο φίλημα,
στου βρεφικού μας ονείρου τ'αθώο κι απλό παραμίλημα!
Ώ, πώς πονάς όταν βλέπεις εμάς στο κρεββάτι του πόνου,
και στους δικούς μας κινδύνους, καλή, πόσα φίδια σε ζώνουν!
Πόσες φορές σου τρυπάμε, φτωχή, την καρδιά με μαχαίρι,
και πόσες άλλες σηκώσαμε απάνω σου βέβηλο χέρι!
Πόσες φορές σ'ανεβάσαμε απάνω σε ξύλον οδύνης,
δίχως εσύ και μια λέξη πικρή παραπόνου ν' αφήνεις!
Κ'ώ, πόσες άλλες φορές στου φρικτού Γολγοθά μας τα σκότη
μόνη σου κλαις, σ'ένα θρήνο βουβό, τη χαμένη μας νιότη!
Όλα μας τάμαθες, Μάνα γλυκύτατη, ατίμητη Μάνα,
και με της Πίστης μας τ'άγιο μας έθρεψες κ'άφθαρτο μάννα.
Ένα κομμάτι χρυσάφι μας έκρυψες μέσα βαθιά μας,
να μπουμπουκιάσουν οι ανθοί λαχταράς του καλού στην καρδιά μας.
Μάνα! πού βρήκες την τόση στοργή, την αγάπη την τόση;
Μέσ' στην ψυχή σου απ' το χέρι του Πλάστη μας έχει φυτρώσει!
Μάνα, που πήρες απ' όλα τα πλάσματ' ανώτερο θρόνο,
άφθαρτη μένει κι' ανέγγιχτ' η δόξα σου μέσα στο χρόνο.
Μεσ' στην αγκάλη σου, ώ θαύμα! κρατάς το Θεό μας, Μητέρα,
κι' είσαι απ'τη γη κι' απ'τους κόσμους των άστρων, εσύ, ΠΛΑΤΥΤΕΡΑ!!!